

Per poder llegir s'ha de saber llegir, o sigui, s'ha de ser capaç de descodificar els missatges transmesos gràficament, però, sobretot, s'ha de voler llegir. L'infant quan aprèn de llegir fa un esforç enorme, segurament l'esforç intel·lectual més gran de tota la seva vida. La motivació, tant a casa com a l'escola, llavors és extraordinària. Però aquesta anirà minvant a mesura que avanci l'aprenentatge i pot acabar, com sovint passa a l'adolescència si no s'estableixen les pràctiques apropiades, en exclusivament utilitària: per estudiar del llibre de text o per fer les tasques escolars i prou.

El meu pare era autodidacte, i s'havia fet periodista pels seus propis mitjans. Llegia a la seva manera. Llavors tenia trenta anys i escaig, i encara n'estava aprenent [...] De vegades em cridava perquè el sentís llegir tres o quatre pàgines, rarament més, d'un escriptor que li agradava especialment. Llegia i explicava amb ardència, i no em costava gens que m'agradés el que li agradava a ell. D'aquesta manera tan curiosa —tenint en compte les circumstàncies: la barreja de races al col·legi d'una colònia, la introversió asiàtica a casa— vaig començar a construir la meua pròpia antologia de la literatura anglesa.
(V. S. Naipul (2000): *Leer y escribir*. Debate. Madrid)

Si la lectura es conforma només com un hàbit utilitari, l'allunyarem del sentit que té de formació global que demana tot un procés educatiu. Al capdavant, la lectura comporta la possibilitat d'establir un diàleg amb el llibre, una conversa, que suposa evidentment comprendre, amb una actitud crítica (no s'ha d'oblidar que la lectura també pot ser un instrument d'aliena-

ció, tot i que avui n'hi ha d'altres de més potents i d'accés més fàcil); comporta, també, la possibilitat de servir-nos alhora d'introducció a la nostra vida espiritual, i ens pot conduir a la reflexió i, amb ella, a la construcció del caràcter. I tot aquest aprenentatge ha de plaure'ns: la bona lectura ha de ser viva i creativa, perquè si no hi ha un autèntic descobriment, no experimentarem l'alegria d'aprendre i possiblement l'abandonarem per altres distraccions més fàcils. No n'hi ha prou amb saber llegir, s'ha de voler llegir, i és voldrà llegir, a part de les necessitats més pràctiques, sempre que la lectura comporti plaer.

Orientem la família

El fet de voler llegir i la motivació per fer-ho van lligats a la conformació de l'hàbit lector, en el qual la família té un paper rellevant, encara que en l'espai familiar s'hagi de lluitar amb molts altres competidors: la televisió, les noves tecnologies, els videojocs, etc. Per això és necessari que els pares i les mares llegeixin als fills i a les filles, que els facin llegir en veu alta, que parlin de llurs experiències lectores compartides o no, i no sols quan encara no saben llegir: és ben corrent que quan els infants ja en saben, les famílies deixin de llegir-los i de parlar de llibres. Cal recordar que el plaer de descobrir llibres amb

Si la lectura es conforma només com un hàbit utilitari, l'allunyarem del sentit que té de formació global que demana tot un procés educatiu

la persona adulta, que ajuda l'infant a mirar i a interpretar les imatges, a compartir i intercanviar, a trobar el detall insòlit o inesperat, és segurament la motivació més decisiva per llegir. I no afavoreix gens la creació de l'hàbit lector l'existència d'un ambient familiar, escolar i social on tot allò que es consideri gratuït sigui bandejat a conseqüència de pors, no sempre fonamentades, per un futur acadèmic i laboral que es veu incert i amenaçador.

Lectura i cultura

L'escola també pot contribuir a allunyar els estudiants de la lectura quan relaciona totes les activitats escolars amb l'adquisició de coneixements acadèmics lligats als programes o, encara pitjor, quan es limita a fer el seguiment rutinari dels llibres de text, amb actituds ben allunyades del que comporta l'autèntic aprenentatge, el qual hauria de conduir a consolidar una mínima cultura i una mínima sensibilitat. Cada dia, les professores i els professors ens queixem més de l'analfabetisme de molts dels nostres alumnes i, especialment arribada l'adolescència, de la seva grolleria i banalitat. Francesc Marc Alvaro s'hi referia amb unes paraules ben il·lustratives: «la nostra societat ha creat una criatura subhumana, cada cop més complexa dins la seva inanitat. Els gestos simiescos i les paraules imbècils dels adolescents certifiquen l'assassinat de l'esperit i l'edificació d'un món escombraria» (*La Vanguardia*, 17-7-2002). La lectura hauria de ser, al meu parer, el principal antídoto contra aquest prototipus d'adolescent.

Cal afegir-hi, a més, que sovint allò que les alumnes i els alumnes suposadament aprenen, i com més grans són encara passa més, ho desaprenen immediatament, perquè no va en absolut lligat a l'experiència, ni en fan uns veritables sabers que ajudin a consolidar un pòsit cultural bàsic. La cultura és un sistema de sistemes interconnectats, és justament l'instrument amb el qual l'ésser humà s'adapta al seu medi. És des d'aquest enfocament global de la cultura que cal abordar la formació dels alumnes i les alumnes amb una pedagogia ade-

quadra a aquesta finalitat. I gairebé sempre l'hàbit lector va directament relacionat amb aquells que posseeixen un nivell cultural determinat, o sigui en aquells que han rebut, sigui pels camins que sigui, una formació intel·lectual que s'ha lligat a la vida, a l'experiència, a les necessitats individuals.

Creació d'escenaris

Però les mestres i els mestres tampoc no llegeixen prou al seu alumnat, ni parlen amb els nois i noies sobre el que llegeixen, i encara menys els alumnes entre ells. Per això crec que s'haurien de desenvolupar estratègies que conduïssin la lectura cap al desig de llegir, dissenyant escenaris que ajudessin a superar els obstacles que es van trobant, escenaris on el lector sigui el centre d'atenció, i on allò que compti sobretot sigui la seva experiència lectora (precisament l'actual funcionament i organització de la majoria d'escoles no contribueix a millorar el desig de llegir). Escenaris que permetin que les mestres i els mestres facin de mediadors ajudant l'alumnat a triar llibres, dels més fàcils als més complexos, i a saber manejar-los. A la biblioteca de l'escola, l'escenari més apropiat per poder establir un temps de lectura llarg i en silenci i com a lloc idoni per reflexionar i conversar sobre els llibres que es llegeixen i, amb tot plegat, fer-se una cultura literària, bo i ajudant a aconseguir que els nois i les noies prenguin consciència del seu paper com a lectors, dels seus gustos i interessos, però també de les seves dificultats. O a l'aula, mitjançant la disposició de petites biblioteques o

algunes prestatgeries de llibres a l'abast dels nens i les nenes, on puguin fruit de prou intimitat. Estaria bé destinar una hora setmanal per comentar els llibres que llegeixen, el professor i els infants, per presentar-los als companys i a les companyes (cada estudiant en pot portar setmanalment un de casa per intercanviar-lo), asseguts al voltant d'una taula o a terra, etc., en graus de més formalitat a menys formalitat segons el que demani l'ocasió; evidentment, no és el mateix l'aula que la biblioteca. Cal afavorir que parlin de les raons per les quals han triat un llibre i no un altre, de les raons per les quals abandonen la lectura quan no els agrada, dels llibres que els fan riure o plorar, dels que els fan por, dels que els sorprenen, etc. En aquests escenaris, els infants aprenen les característiques del llibre com a producte (el carnet d'identitat), en poden llegir fragments en veu alta, explicar-ne la contraportada, els poden acabar o deixar-los a mitges quan no els agradin... No s'han de tenir prejudicis en aquest sentit: quan una nena o un nen tria un llibre, fins i tot quan s'equivoca en l'elecció, això comporta una activitat viva de descobriment que és essencial per aprendre.

Les possibilitats d'animació a la lectura, sense necessitat de caure en l'activisme, són infinites i contribueixen a despertar-los la curiositat pels llibres. Només que s'establís una hora de lectura diària, substituint temps de classe, des de l'educació

Quan una nena o un nen tria un llibre, fins i tot quan s'equivoca en l'elecció, això comporta una activitat viva de descobriment que és essencial per aprendre

infantil fins a la secundària obligatòria, es resoldrien part de les dificultats d'aprenentatge de la lectura i l'escriptura, que, com és sabut, són la primera causa del fracàs escolar.

Relació amb l'experiència

Una bona pràctica emprada des de sempre pels bons mestres i les bones mestres és la de relacionar una lectura proposada (un llibre de moda, un premi literari, un clàssic, etc.) amb l'experiència (una anècdota, un fet viscut, un programa de televisió, una pel·lícula, un paisatge, una cançó, etc.). El llibre triat es pot presentar durant una estona fixa un cop per setmana i després repartir-lo (o rifar-lo) entre aquells i aquelles que el vulguin. Se l'emporten per llegir-lo a casa i es comenta al cap d'un temps entre els membres del grup que l'han llegit, que el poden recomanar als que no l'han llegit. Es pot utilitzar el mateix procediment per introduir a l'aula obres considerades clàssiques.

És bo que el professor o la professora pugui controlar les lectures de l'alumnat mitjançant fitxes o diaris de lectura, on vagin anotant les dades bibliogràfiques de tots els llibres que van llegint, la suma de pàgines llegides (això els agrada molt), els contractes o compromisos que estableixin amb l'ensenyant (va molt bé de fer-ne amb els que els costa més de llegir, per tal d'ajudar-los a superar tots els entrebancs) i els resums de l'argument o els comentaris sobre els llibres llegits, si es creu convenient.

Els clàssics

Podem contar-los l'argument d'alguna novel·la clàssica, explicar-ne les vicissituds dels personatges, comentar-ne el tema, llegir-ne algunes pàgines en veu alta, etc. per acostar els clàssics als nens i nenes. Per entendre'ns: per presentar, posem per cas, *L'illa del tresor*, podem llegir-los aquella llarga intro-

ducció (que si l'alumnat llegeix pel seu compte li pot fer abandonar la novel·la) que ens ajuda a entendre John Silver, un personatge inquietant. No s'hi entra de seguida en l'acció, sinó que primerament s'hi descriu el personatge amb lentitud, la literatura és sobretot lentitud, i aquesta lentitud és la que farà que aquest personatge persisteixi en la nostra memòria. Llegint-los nosaltres el text salvarem els obstacles de vocabulari, les digressions, el tempo, etc. I, segurament, les alumnes i els alumnes més educats literàriament podran continuar-la llegint, i els altres en tindran com a mínim alguna referència. Resumint. Es tractaria de presentar la lectura dels clàssics com un fet cultural complex lligat a l'experiència, per tal que els infants i els adolescents es vagin conformant durant l'escolaritat aquells referents simbolicoliteraris que els acompanyaran tota la vida, al costat, òbviament, dels provinents d'altres experiència intel·lectuals i vitals. Si consentim que es llegeixin només llibres espuris, ben segur que no ajudarem a crear l'hàbit lector, i encara menys a formar el nostre alumnat.

Narrar contes

L'establiment d'una hora setmanal (o de mitja hora, segons l'edat o el grup) per narrar contes, per explicar a l'alumnat un capítol de novel·la setmanal o una novel·la sencera, desperta considerablement el gust per la lectura. Aquesta activitat d'animació a la lectura, tradicional de les biblioteques anglosaxones i franceses i que aquí s'ha establert a moltes biblioteques públiques catalanes amb èxit, és essencial, per altra banda, per a la construcció del coneixement. El coneixement

s'adquireix mitjançant un procés de cooperació: els infants aprenen a parlar i a escriure mitjançant la interacció amb les persones adultes, i l'experiència que segurament s'acosta més en aquest procés de construcció del coneixement és la d'explicar contes. Narrar continua sent la primera manera d'estructurar el nostre pensament: la narració ens permet elaborar esquemes d'abstracció, d'ordenar-los en forma de seqüències i d'organitzar-los en funció del relat. I no necessàriament han de ser només les mestres i els mestres qui expliquin històries, poden ser uns altres membres de l'escola a qui agradi llegir, alumnes més grans, d'altres professors i professores del centre, bibliotecaris, personal no docent, pares, mares o escriptors convidats, etc. Cal dir que aquestes activitats han d'estar ben preparades.

Rellegim

D'aquí a la lectura del conte narrat només hi ha un pas. Els alumnes i les alumnes, si ja saben llegir, poden ara llegir-lo pel seu compte o continuar amb el que s'ha deixat a mitges. I això contribueix enormement a despertar el gust per la lectura. És interessant que siguin els nois i les noies més grans (o els que saben llegir més del grup) els qui s'encarreguin d'ajudar a llegir aquells a qui els costa més, sempre que s'hagin preparat la lectura, i instaurar-ho com una pràctica habitual. Es tracta, també, de fer compartir el gust per la lectura com a ressort per fer llegir.

Recitem poesia i en llegim

La lectura de poesia en veu alta, i la recitació, és una pràctica cada vegada amb més predicament a la societat. Els recitals de poesia estan substituint la lectura de poesia en silenci com un acte d'intimitat que, tanmateix, s'ha de preservar. La lectura de poesia encanta als infants: podem portar poemes de casa, es poden escriure amb lletres boniques acompanyats de dibuixos a l'ordinador, es poden penjar a la classe perquè puguin ser llegits, se'n poden fer antologies i guardar-les en arxius a l'abast de les criatures, es poden enganxar en cartolines per al racó de lectura i destinar-hi una estona setmanal per memoritzar-ne una estrofa, etc.

Narrar continua sent la primera manera d'estructurar el nostre pensament: la narració ens permet elaborar esquemes d'abstracció, d'ordenar-los en forma de seqüències i d'organitzar-los en funció del relat

De tant en tant, es pot completar la lectura de poesia i, especialment, la lectura de contes amb suports diversos, amb música o imatges, titelles, petites escenificacions, etc. Ara bé, importa especialment que les nenes i els nens siguin capaços de seguir la lectura només amb la veu.

Parlem de llibres

El club de lectura és una activitat cada cop més de moda, tant en infants com en persones adultes, que es practica sovint a les biblioteques públiques. La finalitat del club de lectura és la de parlar dels llibres llegits, comentar-los, comparar-ne les diferents interpretacions i que les alumnes i els alumnes s'acostumin a expressar el que sigui amb precisió, bo i anant més enllà de l'«és divertit», «és avorrit», que sovint és el primer que diuen quan parlen d'un llibre. Es poden muntar una gran varietat d'activitats, tant a l'aula com a la biblioteca. Cal organitzar bé els debats i que la professora o el professor faci de moderador, es poden recomanar els llibres, deixar-se'ls, expressar emocions respecte a la seva lectura, siguin les que siguin, bo i seguint un ordre, en grans grups o en petits grups. Es poden donar criteris de valoració per tal que facin anotacions o deixar-ho més a la improvisació; això dependrà de les característiques del grup o dels objectius que s'hi plantegin.

La conversa sistemàtica de l'ensenyant amb cada estudiant es podrà dur a terme sempre que es dissenyin espais, també a secundària, que ho permetin. Mentre els alumnes i les alumnes llegeixen en silenci, en podrem fer un seguiment in-

dividualitzat i arribar a acords, d'aquesta manera contribuïrem a eliminar les sensacions de fracàs a causa de les dificultats de comprensió, per insuficiència lectora, i els sentiments de culpa que sovint acompanyen la relació amb el llibre i que impedeixen assolir el gust per la lectura.

Com triem?

Segons els escenaris que es dissenyin, els llibres podran ser triats o recomanats pels mestres i/o pels alumnes:

- Es pot partir de tries fetes per l'alumnat del centre: els llibres més llegits de la biblioteca, els llibres recomanats per nois i noies de cursos anteriors, seleccions fetes a partir d'aportacions de llibres de casa dels alumnes o comprats per ells mateixos, etc.
- De llistes elaborades pel professor o la professora, que es pot documentar a partir de les seleccions publicades en revistes especialitzades de literatura infantil i juvenil, de números monogràfics de revistes educatives, de diaris, de guies i catàlegs, etc.
- De llistes de premis literaris juvenils d'un període determinat, de llistes fetes per especialistes, etc.
- Demanar a grans biblioteques les llistes de llibres més llegits pels nois i noies durant un període determinat.
- Es podran alternar aquestes seleccions amb els llibres recomanats pel professor o la professora per a tot el grup.

Cal dir que la bona literatura juvenil de fa anys incorpora les formes (els temes, els recursos i les tècniques) de la modernitat literària, hi incorpora la complexitat de veus narradores, i una

visió del món més distanciada mitjançant l'humor i la ironia, o sigui, les formes pròpies de l'autèntica literatura. I és adreçada cada cop més a un lector menys innocent, o més intel·ligent, si es vol. La ironia, que és dir una cosa volent-ne dir una altra, o sigui, l'ambigüitat, és l'essència de la literatura amb majúscules.

L'ensenyant ha de llegir

Ara bé, l'ensenyant ha d'estar preparat per poder aconsellar. Ha d'estar prou informat, o disposat a informar-se, i, sobretot, ha de tenir criteri. És a dir, ha de disposar d'una educació literària suficient per poder destriar el que és bo del que és dolent, del que és més apropiat per a cada estudiant concret (preparat, poc preparat, amb gustos i interessos diferents, amb actituds i comportaments oposats davant del llibre), per tal d'ajudar-lo a fer la tria més adequada, que no sempre és la novel·la més fàcil o més entretinguda. I ha de dur sempre llibres entre mans (no exclusivament llibres de text o exàmens per corregir, com és habitual) i manifestar amor cap als llibres i, òbviament, cap a l'alumnat.

Llegir és comparar

Els nois i noies han de comparar per comprendre millor. Comparar, o sigui, contrastar allò que es coneix amb allò que encara és desconegut, és adquirir noves experiències que ajudaran a apropiat-se i a transformar posteriorment aquestes experiències, aquests models apresos, en nous contextos d'interpretació. No s'han de mostrar reticències envers les comparacions i les interpretacions que facin les alumnes i els alumnes,

sempre que siguin argumentades i justificades a partir dels textos. La comparació, que és l'exercici primordial de la intel·ligència, esdevé també un exercici imprescindible per aprendre a llegir i per fer de la lectura un fet de cultura, perquè contribueix a fer-nos adquirir consciència del nostre paper com a lectors.

Escrivim per aprendre a llegir

També aprenem de llegir escrivint. Per això, els tallers literaris, quan es desenvolupen en un entorn de cooperació (l'ordinador en aquest sentit és una bona eina que permet establir la cooperació, per bé que l'escriptura, igual que la lectura, sempre demanarà un espai de silenci i solitud) i, sobretot, quan s'estimulen les capacitats expressives de l'alumnat i la comunicació de l'experiència particular, lectora i escriptora, motiven extraordinàriament la lectura. De fet, escrivim gairebé sempre quan els textos tenen uns receptors (potser excepte en els diaris íntims), o sigui, uns lectors. I el paper del lector, segons les teories de la recepció, és decisiu, perquè contribueix a crear el sentit d'allò que es llegeix, fins al punt de considerar que el text no té existència real fins que no és llegit i/o discutit pels lectors i les lectores.

HEM PARLAT DE:

- . Didàctica de la llengua i la literatura.
  - . Motivació lectora.
-

Carme Alcoverro

Revista *Escola Catalana*. Barcelona

calcoverro@yahoo.es